

ЎЗБЕКИСТОН ВА МИНТАҚА ДАВЛАТЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ

Бехруз Бахшиллов БИЧ РАЖАБОВ

тадқиқотчи

Бухоро давлат университети

Бухоро, Ўзбекистон

Аннотация

Мақолада Марказий Осиё халқлари асрлар давомида бир заминда бирга яшаб, муштарак тарих, маданият ва қадриятларга эга эканлиги ҳамда бугунги глобаллашган дунёда бундай яқинлик иқтисодий, ижтимоий ва маданий соҳалардаги ҳамкорлик учун мустаҳкам пойдевор бўлиб хизмат қилаётгани ёритилган. Шунингдек, Ўзбекистон ва Қирғизистон, Ўзбекистон-Тожикистон, Ўзбекистон ва Туркманистон маданияти, тили ва қадриятлари жиҳатидан узоқ тарихга эга эканлиги, икки давлат вакиллари азалдан дўст бўлиб келганлиги асослаб берилган. Ушбу мамлакатлар билан яқин қўшничилик муносабатларида ўзаро ишонч, дўстлик ва стратегик шерикликнинг янги саҳифаси очилаётганлиги таҳлил этилган.

Таянч сўзлар: цивилизация, интеграция, дўстлик, яхши қўшничилик, ҳамкорлик, дўстлик уйи.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И ГОСУДАРСТВАМИ РЕГИОНА

Бехруз Бахшиллов БИЧ РАЖАБОВ

Исследователь

Бухарский государственный университет

Бухара, Узбекистан

Аннотация

Данная статья посвящена освещению общности истории, культуры и ценностей народов Центральной Азии, которые на протяжении веков жили на одной земле. В современном глобальном мире такое соседство служит прочной основой для сотрудничества в экономической, социальной и культурной сферах. Также обосновывается, что Узбекистан и Кыргызстан, Узбекистан и Таджикистан, а также Узбекистан и Туркменистан имеют давнюю историю, общие культуру, язык и ценности, а представители этих двух государств издавна были друзьями. В статье анализируется открытие новой страницы взаимного доверия, добрососедства и стратегического партнерства в отношениях с этими странами.

Ключевые слова: цивилизация, интеграция, дружба, добрососедство, сотрудничество, Дом дружбы.

Ўзбекистон ва Марказий Осиё мамлакатлари – Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Туркменистон ўртасидаги ҳамкорлик ҳам прагматик зарурат, ҳам чуқур цивилизация алоқалари асосида шаклланган минтақавий интеграциянинг ноёб намунасини акс эттиради. Ижтимоий-фалсафий нуқтаи назардан минтақавий ҳамкорлик асослари Марказий Осиё халқларининг умумий тарихий тажрибасига ётади. Улар асрлар давомида бир заминда яшаб, Ипак йўли бўйлаб ўзаро савдо-сотиқ билан шуғулланиб, ўзаро никоҳлар қилиб, биргаликда ислом фалсафаси, илм-фан ва санъати ривожига ҳисса қўшган. Бу умумийликлар маданий яқинлик ва коллектив хотира туйғусини яратади, бу эса замонавий минтақавий сиёсат ва ижтимоий муносабатларга таъсир қилишда давом этади.

Ўзбекистоннинг минтақавий сиёсати, хусусан, Президент Шавкат Мирзиёев раҳнамолигида 2016 йилдан буён инсонга йўналтирилган дипломатияга томон силжишни ўзида акс эттиради, бу мулоқот, ишонч ва суверенитетга ҳурматни биринчи ўринга қўяди. Бу Шарқ ва Ғарб тафаккур анъаналарида таъкидланган гуманизм, ўзаро боғлиқлик ва бир-бирини тан олиш фалсафий тамойилларига мос келади. Президентнинг “яхши кўшничилик” ва тинч-тотув яшашга алоҳида урғу бериши халқлар ҳам алоҳида шахслар каби ҳамкорлик, ҳамдардлик ва умумий масъулият орқали энг яхши тараққиётга эришади, деган ғоядан келиб чиқади. Ҳамкорликнинг яна бир муҳим жиҳати минтақавий бирликнинг маънавий-ахлоқий жиҳати билан боғлиқ. Марказий Осиё халқлари ислом дини ва маҳаллий маданий анъаналарга асосланган умумий ахлоқий асосга эга. Бу маънавий бирлик нафақат маданий боғловчи, балки бирдамликнинг фалсафий асоси бўлиб хизмат қилади, хусусан, радикализм, экологик инқирозлар ва миграция каби умумий муаммоларни ҳал қилишда. Ўзбекистоннинг маданиятлараро мулоқотни ривожлантириш, меросни асраб-авайлаш ва ёшлар ҳамкорлигини қўллаб-қувватлаш борасидаги саъй-ҳаракатлари тинчлик ва тараққиётга асосланган минтақавий ўзига хосликга нисбатан кенгроқ қарашни акс эттиради. Глобал фалсафий ва сиёсий мунозараларда кенг муҳокама

килинган Барқарор ривожланиш концепцияси Ўзбекистоннинг минтақавий ҳамкорликдаги стратегик устувор йўналишига айланди.

Бугунги кунда Марказий Осиё давлатлари ўртасидаги муносабатлар йилдан-йилга конструктив кўриниш касб этиб бормоқда. Юртбошимиз Шавкат Мирзиёев таъкидлаб ўтганларидек, “Марказий Осиёда истиқомат қилаётган барча миллат ва элатлар вакиллари билан биргаликда тинч-тотув, дўст-иноқ бўлиб яшашимиз тақдирнинг ўзи томонидан белгилаб берилгандир” [1].

Марказий Осиё халқлари асрлар давомида бир заминда бирга яшаб, муштарак тарих, маданият ва қадриятларга эга. Бугунги глобаллашган дунёда бундай яқинлик иқтисодий, ижтимоий ва маданий соҳалардаги ҳамкорлик учун мустаҳкам пойдевор бўлиб хизмат қилмоқда. Кейинги йилларда минтақавий бирликни мустаҳкамлашда олий даражадаги учрашувлар, қўшма форумлар, маданий алмашинувлар, иқтисодий лойиҳалар муҳим аҳамият касб этмоқда. Ўзбекистон ташаббуси билан ташкил этилган кўплаб мулоқот платформалари, хусусан, Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг маслаҳат учрашувлари минтақада янада очик, дўстона ва самарали сиёсий муҳитни ўрнатишга ёрдам бермоқда. Марказий Осиё халқлари ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорлик нафақат бугунги дунёнинг зарурати, балки умумий тарихимизнинг табиий натижасидир.

Ўзбекистон ва Қирғизистон маданияти, тили ва қадриятлари жиҳатидан узоқ тарихга эга. Икки давлат вакиллари азалдан дўст бўлиб келганини Чингиз Айтматов ва Шароф Рашидовнинг яқин дўстлиги мисолида кўриш мумкин. Таниқли адиб Чингиз Айтматов таъкидлаганидек, ўзбек ва қирғиз халқининг қони ва тили бирдир. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2022 йил 20–21 июль кунлари Чўлпонота шаҳрига ташрифлари чоғида ҳам икки мамлакат раҳбарлари ўртасида хавфсизлик, замонавий маънавий таҳдидларга қарши биргаликда курашишга келишиб олинганлиги ҳам икки мамлакат ўртасидаги барқарор ривожланиш ҳамда маданий ҳамкорликни янги босқичга олиб чиқишга йўл очиб берди. Айнан 21 июлдаги Марказий Осиё

давлатлари раҳбарларининг учрашуви ҳамда саммит якунида “XXI асрда Марказий Осиёни ривожлантириш йўлидаги дўстлик, яхши қўшничилик ва ҳамкорлик тўғрисида”ги [5] шартнома имзоланиши, 2022–2024 йилларда минтақавий ҳамкорликни ривожлантириш бўйича йўл харитасининг ишлаб чиқилганлиги, ушбу минтақа мамлакатларининг барчаси тинчлик, дўстлик ва яқин қўшничилик муносабатларига бефарқ эмаслигини кўрсатиб беради. Терроризм ва экстремизмдан тортиб мафкуравий манипуляция ва анъанавий кадриятларнинг емирилишигача бўлган замонавий таҳдидларнинг мураккаблигини тан олган ҳолда, томонлар яқиндан ҳамкорлик қилишга интилишларини тасдиқладилар. Бу қўшма позиция барқарор ва хавфсиз муҳит, шунингдек, жамият учун соғлом ва мустаҳкам маънавий пойдеворсиз барқарор ривожланишга эришиб бўлмаслиги ҳақидаги умумий тушунчани акс эттиради. Бундан ташқари, ушбу ташриф маданий ҳамкорликнинг янги йўлларини очди. Ҳар икки давлат умумий маданий ва тарихий меросни асраб-авайлаш ва тарғиб қилиш муҳимлигини тан олди. Маданий алмашувларни кенгайтириш, қўшма тадбирлар ташкил этиш, ижодий жамоалар, илмий муассасалар, ёшлар ташкилотлари ҳамкорлигини ошириш бўйича келишувларга эришилди. Ушбу ташриф икки томонлама муносабатларда бурилиш нуқтаси бўлиб, ҳамкорликни янги стратегик босқичга кўтарди. Унда ўзаро ҳурмат, маданий бирлик ва келажак учун биргаликда масъулиятга асосланган тинч, ўзаро боғлиқ ва фаровон Марказий Осиё минтақасини барпо этиш йўлида ўсиб бораётган ўзаро ишонч ва сиёсий ирода намоён бўлди. Чўлпонотага ташрифи якунлари минтақавий бирдамлик ва фаол дипломатиянинг кучли намунасини кўрсатиб, давом этаётган ҳамкорлик учун пойдевор бўлиб хизмат қилишда давом этмоқда.

Бугун Ўзбекистон–Қозоғистон ўртасидаги муносабатлар ҳам минтақадаги миллатлараро ҳамжиҳатликни таъминлаш ва яқин қўшничилик муносабатларига доир масалаларни ҳамкорликда ҳал этишга хизмат қилиб келмоқда. Жумладан, Қозоғистон ва Ўзбекистоннинг ижтимоий-маданий алоқалари, икки давлат ўртасидаги дўстлик кундан-кунга мустаҳкамланиб

бормоқда. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2021 йил 5-6 декабрда Нурсултон шаҳрига қилган ташрифлари ҳам икки мамлакат ўртасидаги ҳамкорликка бағишланганлиги, икки қардош миллат ўртасидаги дўстликнинг юксак даражада эканлигидан далолат беради. Хусусан, ўзбек халқи ва қозоқ миллатининг дўстона алоқаларини халқимизнинг қозоқ миллатига нисбатан “Қозоғим-қардошим”, қозоқларнинг эса ўзбек халқини “Ўзбегим ўз оғам” дея улуғлашида ўз ифодасини топган. Бундан кўриниб турибдики, ўзбек ва қозоқлар азалдан биргаликда аҳил-иноқ бўлиб яшаб, биргаликда самарали фаолият олиб боришган. 2023 йилнинг 20-24 июнь кунлари Ўзбекистоннинг Тошкент, Самарқанд, Бухоро шаҳарларида Қозоғистон маданият кунларининг нишонлаши икки қардош мамлакат ўртасидаги маданиятлараро мулоқотнинг янги босқичи бошланганлигининг далилидир. Айни вақтда, юртимизда истиқомат қилиб келаётган қозоқлар сони 803,4 минг нафарни ташкил қилиб, бу қозоқларнинг МДХ мамлакатлари орасидаги энг катта қисмини ташкил этади. Халқимиз ва Қозоғистон халқлари ўртасидаги маданий, ижтимоий ва иқтисодий ҳамкорлик дунё ҳамжамияти томонидан эътироф этилишининг сабаби ҳам шунда. Бу эса, қардош халқларнинг ўзаро дўстлик ва ишонч муносабатларининг минг йиллар давомида сайқалланиб келаётганлигидан далолат беради. Концертлар, кўргазмалар, театр томошалари ва бадий алмашинувлардан иборат бой дастур орқали байрам икки мамлакатни боғлайдиган умумий мерос, қадриятлар ва ижодий руҳни намоиш этди. Шунингдек, у Марказий Осиёда минтақавий ҳамкорлик ва бирликнинг муҳим таянчи сифатида маданий дипломатияни янада ривожлантиришга ўзаро содиқлигини намоиш этди. Ушбу ташаббус тинчлик, тотувлик ва барқарор тараққиётни мустаҳкамлаш воситаси сифатида маданий мулоқотга ҳар икки давлатнинг аҳамияти ортиб бораётганини акс эттиради. Бу нафақат тантанали маросим, балки ҳурмат, анъана ва умумий интилишларга асосланган инклюзив минтақавий ўзига хосликни шакллантириш йўлидаги мазмунли қадамдир.

2018 йил 17-18 август кунлари Тожикистон президенти Эмомали Рахмоннинг юртимизга ташриф буюриши давомида Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъбирлари билан айтганда, “Жуда қисқа вақт ичида биргаликдаги саъй-ҳаракатларимиз туфайли барча йўналишлардаги ҳамкорликка кучли суръат бағишлашга эришдик” [2]. Ушбу ташриф Ўзбекистон–Тожикистон муносабатларида бурилиш даври бўлиб, ўзаро ишонч, қўшнилар дўстлиги ва стратегик шерикликнинг янги саҳифасини очди. Олий даражадаги музокаралар чоғида эришилган келишувлар савдо, транспорт, энергетика, сув хўжалиги, маданият ва минтақавий хавфсизлик каби кенг қўламли тармоқлар бўйича ҳамкорликни чуқурлаштиришга асос бўлди. Ташрифдан сўнг мунтазам мулоқотнинг тикланиши ва чегара қоидаларининг енгиллаштирилиши яхши қўшничилик ва минтақавий бирдамликка асосланган келажакни барпо этиш бўйича муштарак сиёсий иродани янада намоён этди. Бу, шунингдек, икки мамлакатнинг ўтмишдаги муаммоларни ҳал қилиш ва умумий тараққиёт ва фаровонлик нуктаи назаридан олдинга интилиш мажбуриятини акс эттирди.

Ўзбекистон ва Туркменистон ўртасидаги дўстона ҳамкорлик асрлар давомида икки қардош мамлакатнинг бир-бирига елкадош бўлиб, асрлар давомида бир дарёдан сув ичиб келганлиги мисолида кўришимиз мумкин. Давлатимиз раҳбари ҳам икки қардош мамлакат ўртасидаги ўзаро дўстона муносабатлар хусусида фикр юритар экан, Туркменистонни “кўп асрлик дўстлик ва ҳамкорлик муносабатлари боғлаб турадиган энг яқин қўшнимиздир” [3] дея таъкидлайди. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг давлат раҳбари сифатидаги илк ташрифлари ҳам айнан 2017 йил 6 мартда Туркменистондан бошланганлиги икки мамлакат ўртасидаги азалий ҳамкорликнинг ёрқин намунасидир. Жумладан, 2018 йил 23 апрелда Тошкентда Ашхабод сайлгоҳининг очилиб, 2018 йилнинг 24 апрелида давлатимиз раҳбари ташаббуси билан Урганч шаҳрида Ўзбекистон–Туркменистон дўстлик уйи таъсис этилди. Туркменистон президенти Гурбангули Бердимухамедовнинг ташрифи чоғида ушбу маънавият

марказининг очилиш маросими бўлиб ўтди [4]. Ўзбекистон ва Туркменистон ўртасидаги дўстлик ва ҳамкорлик асрлар давомида елкама-елка турган, нафақат чегарадош, балки тарихи, маданияти, ҳатто бир дарёдан сув ичган икки қардош халқнинг ёрқин намунасидир. Авлодлардан ўтиб келаётган бу чуқур ришталар икки халқ ўртасидаги бардавом ўзаро ҳурмат ва ҳамжиҳатлик руҳини намоён этади. Ўзбекистон ва Туркменистон ўртасидаги алоқалар дипломатик расмийликдан анча узоққа чўзилган, улар умумий кадриятлар, маданий мерос ҳамда минтақада тинчлик ва тараққиётга қаратилган умумий қарашларга асосланган. Юқори даражадаги ташрифлар, савдо шерикликлари, маданий алмашинувлар ёки трансчегаравий ташаббуслар орқали ҳар икки давлат ҳозирги ва келажак авлодлар манфаати йўлида ўзларининг стратегик ва дўстона муносабатларини мустаҳкамлашга чинакам содиқ эканликларини намоёиш этадилар.

Мухтасар қилиб айтганда, Ўзбекистон ва унинг минтақавий қўшнилари ўртасидаги ҳамкорлик нафақат геосиёсий ёки иқтисодий лойиҳа, балки муштарак тақдирнинг фалсафий ифодасидир. Биргаликда яшашнинг узоқ тарихи, маданий ва маънавий алоқаларга асосланган ушбу ҳамкорлик модели халқаро муносабатларда ўзаро ҳурмат, жамоавий тараққиёт ва инсон қадр-қимматига асосланган ноёб парадигмани тақдим этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020.
2. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019.
3. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2019.
4. Ўзбек-туркман дўстлик уйи очилди // <https://president.uz/>

5. Қодиров Б. Ўзбекистон-Марказий Осиё давлатларининг ҳамкорлик алоқалари: Янги даврнинг бошланиши. – Тошкент: Гафур Гулом, 2022.